

hiriyye, nr. 6662); Halîl b. Muhammed el-Fettâl, *Delâ'ilü'l-esrâr* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 9496 [I]; 59 [II]); Hasan b. İbrâhîm el-Cebertî, *İşlâhu'l-isfâr* (namazın vâcipleri bölümüyle ilgili bir risâledir; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 2682); İbrâhîm b. Mustafa el-Halebî, *Tuhtetü'l-aşyâr* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 5246, 6644, 8191, 8441, 9153, 11137); Muhammed b. Abdülkâdir el-Ensârî, *Nuhtetü'l-efkâr* (I-IV, Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 2567-2570; eser *ed-Dürrü'l-muhtâr*'ın çeşitli hâşiyelerinin özeti mahiyetindedir). 2. *ed-Dürrü'l-muntekâ*. İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî'nin (ö. 956/1549) *Mülteka'l-ebhur* adlı eserinin şerhidir. 1080 (1669) yılında telif edilen eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (meselâ bk. Fatih, nr. 1809, Halet Efendi, nr. 147, Esad Efendi, nr. 773) ve Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (M. Mutî' el-Hâfız, I, 331-335) birçok nüshası mevcut olup defalarca basılmıştır (İstanbul 1302, 1309, 1310, 1311, 1317, 1319, 1321-1322, 1327, 1328). 3. *İfâdatü'l-envâr*. Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin (ö. 710/1310) fıkıh usulüne dair *Menârü'l-envâr* adlı eserinin şerhidir (İstanbul 1300). Kitap, Muhammed Saîd el-Burhânî'nin (ö. 1966) ta'likiyle birlikte Muhammed Berekât tarafından da neşredilmiştir (Dimaşk 1413/1992). İbn Âbidîn bu esere *Nesemâtü'l-esâr* adıyla bir hâşiyeye yazmıştır (İstanbul 1300; Kahire 1328, 1399). 4. *Hzâ'inü'l-esrâr ve bedâ'ü'l-efkâr*. Haskefî'nin *Tenvîrü'l-ebşâr*'a yazmak istediği ve *ed-Dürrü'l-muhtâr*'dan daha hacimli olarak tasarladığı şerhin vitir ve nâfile namazlar bahsine kadar yazılan kısmı olup eser müellifin vefatı sebebiyle yarım kalmıştır. Bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (nr. 10104). 5. *İhtisârü'l-Fetâvâ's-şûfiyye fi tarîkatü'l-Bahâ'iyye*. Fazlullah Muhammed b. Eyyûb el-Mâcevî'ye (ö. 666/1286) ait eserin muhtasarıdır (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 1437). 6. *Şerhu Ka'tri'n-nedâ*. Hişâm el-Burhânî'nin özel kütüphanesinde bir nüshası mevcuttur (Muhammed Berekât, s. 22).

Haskefî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Cem' beyne Fetâvâ İbn Nüceym* (Zeynüddin İbn Nüceym'in *Fetâvâ*'sının kendi oğlu ve Şemseddin et-Timurtaşî tarafından yapılan tertiplerinin birleştirilmiş şeklidir), *Ta'lika 'alâ Şa'hihi'l-Buhârî*, *Ta'lika 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî* (Bakara ve İsrâ sûreleri).

BİBLİYOGRAFYA :

Haskefî, *İfâdatü'l-envâr* (nşr. Muhammed Berekât), [Dimaşk] 1413/1992, nâşirin mukaddimesi, s. 18-23; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, IV, 63-65; M. Halîl el-Murâdî, 'Arfû'l-beşâm fi-men vüliye fetvâ Dimaşki's-Şâm (nşr. M. Mutî' el-Hâfız - Riyâz Abdülhamîd Murâd), Dimaşk 1399/1979, s. 81-84; Serkis, *Mu'cem*, I, 155, 778-779; *Hediyyetü'l-'ârifin*, II, 295; *İzâhu'l-meknûn*, I, 428; Brockelmann, *GAL*, II, 404, 570; *Suppl.*, II, 428, 643; Zirikli, *el-A'lâm*, VII, 188; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, XI, 56; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 347; M. Mutî' el-Hâfız, *Fihrisü mahtûâtü Dâri'l-Kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fıkhu'l-Hanefî*, Dimaşk 1400-1401/1980-81, I, 33-34, 67, 136-139, 293-294, 324-335, 340-341, 354-360, 416-417; II, 242-245; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-ba'şî'l-'ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 344; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 133-134; Cezzâr, *Medâhilü'l-mu'ellifin*, s. 370-371; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, II, 204-205.

AHMET ÖZEL

HASKÖY

İstanbul'da
Haliç'in kuzey kıyısında
Beyoğlu ilçesine bağlı
tarihî bir semt.

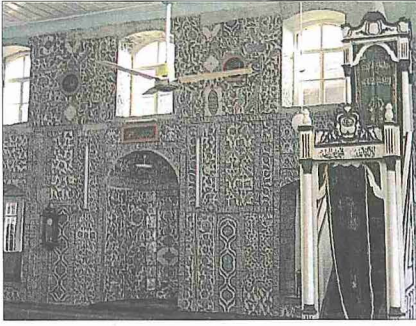
Kuzey ve kuzeybatıda Çevreyolu ile Sülüce ve Halıcıoğlu semtleri, batıda ve güneyde Haliç kıyıları, doğuda Kasımpaşa semtiyle kuşatılmıştır. Semtin asıl merkezi Pîrîpaşa mahallesidir. 1934 yılında basılan *İstanbul Şehir Rehberi*'ne göre Hasköy, şimdi her biri ayrı birer semt olan Sülüce ve Halıcıoğlu mahalleleriyle Keçecipîri, Pîrîçavuş ve Çıksalın mahallelerini kapsayan bir nahiye idi.

Hasköy'den bir görünüş

Bizans döneminde V. yüzyıldan itibaren asilzadelerin yazlık ikametgâhlarını kurmaları ile önem kazanan Hasköy bölgesi, İoannes Pikridios'un burada yaptırdığı manastırdan dolayı Pikridion adını almıştır. Aynı yerde bir saray inşa eden asilzade Aravinthos'un (Arebindos) ismine izâfeten Bizans döneminde "Arabant kasabası" da denilen semtin Hasköy adını, Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul kuşatması sırasında otağını bu bölgede kurmuş olmasından veya buradaki has bahçelerden aldığı söylenir. Bir başka görüşe göre Hasköy adı bölgenin en büyük kilisesi olan Paraskevi'den gelmiştir. Türk döneminde Parasköy diye anılan semtin adı zamanla Hasköy'e dönüşmüştür.

İstanbul'un en eski Müsevî yerleşim bölgesi olan Hasköy'de Bizans döneminde Karâî Müsevîleri oturmaktaydı. Karaimler veya Karaylar olarak da bilinen bu grup, Orta Asya kökenli bir Türk boyu olup VI. yüzyılda Kafkasya'ya ve oradan da Ukrayna'ya göç ederek Hazarlar'la kaynaşmıştır. 626 yılından itibaren Bizans'ın Hazar Devleti ile olan müsbet ilişkileri sonucu İstanbul'a gelmeye başlayan Karâîler Hasköy'e yerleştirildi. Burada kendi inançlarına göre yer altında Kal ha Kadoş be Kuştâ Bene Mikra (İstanbul Karâîleri'nin mukaddes sinagogu) adıyla inşa ettikleri sinagog halen ibadete açıktır. Hasköy, İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra da bir Müsevî mahallesi olarak gelişmesini sürdürdü. II. Bayezid, 1492 yılında İspanya ve Portekiz'den kovularak Osmanlı Dev-

Handan Ağa Camii'nin içinden bir görünüş - Hasköy / İstanbul

leti'ne sığınan Sefarad yahudilerinin bir kısmını Hasköy'e yerleştirdi. Eminönü'nde Yeni Vâlîde Camii inşaatı başlayınca (1597) caminin arsasına sahip olan Karâî yahudilerine Hasköy'de evler verilerek buraya nakledildiler. Nakledilen kırk kadar aile ömür boyu vergiden muaf tutuldu.

Hasköy'de ilk önemli yerleşim, Kalaycıbahçe (İliyoş deresi) çevresindeki Keçecipirî mahallesinin Haliç sahilinde yer alan Kiremitçiler mevkiinde olmuştur. Bizans döneminde Keramaria (çömlekçiler) adıyla geçen Kiremitçiler mevkiinde, XX. yüzyılın başlarına kadar Kalaycıbahçe deresi ağzında derenin çamuru ile yapılan seramik ve testilerin imal edildiği atölyeler yanında tuğla harman yerleri de vardı. 1940'lara kadar büyük bir yahudi nüfusunun yaşadığı Hasköy'den, İsrail Devleti'nin kurulması ve bölgenin de giderek cazibesini kaybetmesi üzerine büyük bir göç başlamış ve günümüzde yahudi nüfusu yok denecek kadar azalmıştır. Bugün Hasköy'de Karâîler'in inşa ettiği sinagogdan başka Rabbânî Müsevîleri'ne ait Maalem Sinagogu da ibadete açık bulunmaktadır. Ayrıca Çıksalın mahallesinde büyük bir alanı kaplayan yahudi mezarlığı yer almaktadır.

Yoğun yahudi nüfusu yanında Hasköy'de Bizans döneminden beri Rumlar da yaşıyordu. Rumlar'a ait en önemli kilise Ayia Paraskevi'dir. İmparator Teofilos'un karısı Teodora tarafından yaptırılmış olan Ayios Panteleimon ise günümüze ulaşmamıştır. İlk inşası Bizans dönemine uzanan bu kilise ve halen ziyaret edilen Çıksalın (İne) Ayazması'nın yanı sıra ortadan kalkmış olan Karaağaç ve Ayia Panteleimon ayazmalarıyla zengin bir kültürü bünyesinde taşıyan Hasköy, XIX. yüzyıl sonlarına kadar Rum Orto-

doks dünyasının ruhban ve liderlerinin tatil bölgesi olarak kullanılmıştır. Okmeydanı'na doğru uzanan vadi ortasında yer alan Paraskevi Mezarlığı patrikler, papazlar ve cemaatin ileri gelen temsilcilerinin gömüldüğü bir yerdi.

Hasköy'de XVII. yüzyılda Ermeni ve müslümanların da yaşadığı bilinmektedir. Evliya Çelebi, semtin bu yüzyıldaki durumunu anlatırken on bir yahudi mahallesinin yanında iki Rum, bir Ermeni ve bir de müslüman mahallesinin bulunduğunu kaydetmektedir. Onun verdiği bilgilere göre Galata kadılığına tâbi olan Hasköy'de 3000 civarında bahçeli ve çok katlı ev, içlerinde değerli malların satıldığı 600 kadar dükkân, çok sayıda boya-hâne, meyhâne ve bozahâne bulunuyordu. Yahudilerin toplam nüfusu 11.000 civarında idi. Hasköy bahçelerinde limon ve turuncu dahil çeşitli meyveler yetiştiriliyordu. Bilhassa misket üzümü ve bu üzümünden yapılan şarabı meşhurdur. Ayrıca bölgede Roma döneminden kalma bir hamamın kalıntısının bulunduğu bilinmektedir. Yine Evliya Çelebi'nin yazdıklarından Fâtih Sultan Mehmed'in fermanı ile çeşitli avlular, hamam, köşkler, odalar, sofalarla havuz ve şadırvanlar yapılarak bu bölgenin mâmur hale getirildiği anlaşılmaktadır. Osmanlılar döneminde Hasköy, Haliç sahilinin en büyük ve muhteşem sahilсарayı olan Tersane Sarayı ve sarayın içindeki Aynalıkavak Kasrı ile ünlü idi (bk. AYNALIKAVAK SARAYI). Yavuz Sultan Selim'den itibaren kurulmaya başlanan tersaneden Okmeydanı'na doğru Kasımpaşa sırtlarını kaplayan koru Osmanlı padişahlarının dikkatini çekmiş ve içine dönem dönem kasırlar inşa edilmiştir. Evliya Çelebi, Tersane Bahçesi olarak adlandırılan bu bahçeyi anlatırken ilk fidanlarını bizzat Fâtih ile Akşemseddin'in diktiği binlerce servinin burayı gölgelediğini, kuşların ötüşlerindeki güzelliği, kayısı ve şeftalisinin lezzetini kaydeder. Fakat Tersane Bahçesi ve Aynalıkavak Kasrı'nın XVIII. yüzyılın sonlarında önemini kaybettiği ve XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Tersane'ye yapılan eklemeler sırasında kasrın denizden içeride kaldığı anlaşılmaktadır. Hasköy'de bulunan en eski Osmanlı yapıları arasında, Fâtih Sultan Mehmed döneminde Handan Ağa tarafından yaptırılan ve III. Ahmed devrinde tekrar inşa ettirilen Handan Ağa Camii ile Kırmızı Minare adıyla bilinen ve 1455-1456'da inşa edilen Kiremitçi Ahmed Çelebi Camii bulunmaktadır. II. Bayezid döneminde Pîrî

Mehmed Paşa'nın kendi adına yaptırdığı ahşap camii ile yanındaki hamamı günümüze ulaşmıştır. Mimar Sinan tarafından inşa edilen Turşucu Hüseyin Çelebi Camii, İstanbul'un son ahşap camilerinden biri olup minaresi II. Abdülhamid zamanında yenilenmiştir. Ayrıca inşa tarihi tesbit edilemeyen Hacı Şâban Camii de Osmanlılar'dan kalan eserler arasındadır. Aynalıkavak Kasrı duvarının hizasında bulunan 1225 (1810) tarihli Hasköy Namazgâhı, 1960'larda yerine benzin istasyonu yapılmak suretiyle ortadan kaldırılmıştır. Hasköy'de kurulan Abdülhâdî Efendi, Zincirli Ali Baba ve Fıstıklı tekke-leri günümüze ulaşmamıştır. Burada varlığı tesbit edilebilen on üç çeşmeden ancak yedisi bugüne kadar gelmiştir. 1524 yılında Yasef adında bir yahudi tarafından yaptırılmış olup İstanbul'un en eski kitâbeli çeşmelerinin başında yer alan çeşme ise son yıllarda yok edilmiştir. Sementin tek hamamı günümüzde konfeksiyon atölyesi olarak kullanılmaktadır.

Hasköy'de XVII. yüzyıl sonlarından itibaren küçük çaplı tersane ve atölyelerin inşa edildiği görülmektedir. Günümüzde Sanayi Müzesi olarak kullanılan Lengerhâne'nin inşasıyla birlikte Hasköy'ün bir sanayi bölgesi olma yolunda ilk adım atılmıştır. Coğrafi zenginlikleri yanında İstanbul'da bulunan bütün dinî cemaatlerden birer örneği bünyesinde barındıran bu yörede nüfus ve sosyal hareketler çok hızlı ve yoğun olmuştur. Hasköy'de XIX. yüzyılın ünlü zengin ve bankerlerinden Abraham de Camondo tarafından kurulan Camondo Enstitüsü'nün okulu ile (1858-1889) merkezi Fransa'da olan Alliance Israélite okulu, İstanbul'da

Kiremitçi Ahmed Çelebi Camii - Hasköy / İstanbul

ve Osmanlı Devleti içinde bulunan yahudilerin okuduğu ilk düzenli mektepler olmuş, Osmanlılar'da ilk tiyatro binası burada kurulmuştur. Camondo'nun neo-gotik üslûpta türbe biçimindeki büyük mezarı da çevre yolunun Halîç Köprüsü'ne inen yamacındadır (DİA, XIV, 119). 1852'de Mıgırdıç Cezayirliyan tarafından Hasköy'ün 380 metrelik bir köprü ile karşı sahildeki Balat'a bağlanması, bölgenin önemini ve o yıllardaki hareketliliğini ortaya koymaktadır. Yahudi Köprüsü olarak bilinen bu özel köprünün ömrü uzun olmamıştır. Ünlü Fransız yazarı P. Loti de İstanbul'a ilk gelişlerinden birinde Hasköy'deki bir evde kalmıştır. Son şekliyle 1910 yılında inşa edilen ve Papaz İskeleyi olarak bilinen Hasköy İskeleyi, 1994 başlarında yeni Galata Köprüsü'nün yapılmasından sonra yerinden sökülen eski Galata Köprüsü'nün Hasköy ile Balat arasına bağlanmasıyla birlikte işlevini yitirmiştir. 1861'de Şirket-i Hayriyye gemilerinin onarımı için Halicioğlu'na kadar uzanan küçük çapta tersane ve atölyelerin kurulması ve 1936-1950 yılları arasında Henri Post'un İstanbul planında Halîç'in içini sanayi bölgesi olarak belirlemesi sonucu 1940-1970 yıllarında Hasköy hızla sanayi yapılarıyla dolmuş, bundan dolayı semtin ekolojisi ve nüfus dengesi bozulmuştur. Sanayi gelişmesinin yanında birtakım tabii afetler de nüfus dengesinin bozulmasında önemli rol oynamıştır.

Hasköy, tarihi boyunca sık sık meydana gelen yangınlar ve kolera salgınları ile dikkati çeker. 1804'te çıkan büyük yangında 500 ev ile 150 dükkân yanmıştır. 1865'te çıkan kolera'nın yaraları sarılmadan 1871'de ikinci bir salgın patlak vermiştir. Okmeydanı'nda ve Ramî Çiftliği'nde kurulan çadırlara taşınan semt halkı buralarda karantinaya alınmıştır. 1913'teki kolera salgını ise Hasköy'de yaşayan yahudilerin İstanbul'un başka semtlerine göç etmelerine sebep olmuştur. XX. yüzyılın başında Hasköy'de 25.000 yahudi bulunurken asrın ortalarında nüfus hızla azalmıştır. 1974'te III. Halîç Köprüsü'nün inşasıyla birlikte eski Halicioğlu mahallesi ortadan kalkmıştır. Günümüzde Hasköy, Halîç sahiline paralel uzanan Hasköy caddesi ile Kumbarahane caddesinin doğusunda kalan küçük dükkânların, iş yerlerinin, konutların üst üste yer aldığı sokaklarıyla ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinden göç edip gelen nüfusu ile yepyeni bir hüviyet kazanmıştır. 1988 yılından itibaren başlayan Halîç çevresini

düzenleme projesi kapsamında, Hasköy sahilinde yer alan sanayi yapıları ortadan kaldırılarak yeşil alanlar oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 413-415; Seyyid Vehbi, *Sûrnâme*, İstanbul 1939, s. 13; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâm*, I, 303, 307, 309; Konstantinos, *Konstanias Palea te keneo tera İti perigrofi Konstantinupoles*, Venetia 1820, s. 122-123; S. Vizontios, *İ konstantinupolis*, Atina 1862, II, 2-8; Mehmed Râif, *Mir'ât-i İstanbul*, İstanbul 1314, s. 550-555; Ahmed Refik [Altınay], *Hicrî On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul 1930, s. 46-160; a.mlf., *Hicrî On Üçüncü Asırda İstanbul Hayatı (1200-1255)*, İstanbul 1932, s. 28-31; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, 2, 16, 44, 191, 198; R. Sanin, *Costantinople byzantine institut français études byzantines*, Paris 1950, s. 416-417, 420, 421, 424, 426; A. Galanti, *Fatih Sultan Mehmed Zamanında İstanbul Yahudileri*, İstanbul 1953, s. 14; Abdülhak Şinasi Hisar, *İstanbul ve Pierre Loti*, İstanbul 1958, s. 63-67; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 67, 82, 87, 90, 115, 136; II, 38, 147; P. G. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1976, s. 96; Eremya Çelebi Kömürçüyan, *XVII. Asırda İstanbul Tarihi* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1988, s. 31-44, 198-268; R. Mantran, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul* (trc. Mehmed Ali Kılıçbay – Enver Özcan), Ankara 1990, s. 65-67; Naim Gülleryüz, *İstanbul Sinagogları*, İstanbul 1992, s. 95-99; E. Amicis, *İstanbul: 1874* (trc. Beynun Akyavaş), Ankara 1993, s. 74-78; Şaban Kuzgun, *Hazar ve Karay Türkleri*, Ankara 1993, tür.yer.; J. Deleon, *Balat ve Çevresi Üzerine Bir Şehir Monografisi*, İstanbul 1995; a.mlf., *Ancient Districts on the Golden Horn*, İstanbul, ts., s. 58-79; S. S. Hovhannesian, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi* (trc. E. Hancı), İstanbul 1996, s. 35; S. Şişman, "İstanbul Karaylan", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III, İstanbul 1957, s. 97-102; Semavi Eyice, "Bizans Hastanelerine Dair", *Taç*, I/3, İstanbul 1986, s. 11; a.mlf., "İstanbul'da İhmal Edilmiş Tarihî Bir Semt Ayvansaray", *a.e.*, I/5 (1987), s. 33-45; T. Baruh, "Hasköy", *Şalom*, İstanbul 30.12.1992, s. 2; Süleyman Faruk Göncüoğlu, "Hasköy'de Az Bilinen Çinili Bir Cami: Handan Ağa Camii", *Sanatsal Mozaik Dergisi*, sy. 25, İstanbul 1997, s. 34-37; *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, IV, 1900-1901; Gölşüm Tanyeli – Yegân Kâhya, "Ayvansaray Köprüleri", *DBİst.A*, I, 495-496; "Hasköy", *a.e.*, IV, 10-11.

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

HASKÖY

Günümüzde Bulgaristan'da
Haskovo adıyla bilinen
eski bir Osmanlı kaza merkezi.

Bulgaristan'ın güneyinde Rodop dağlarının kuzey eteklerindeki ova üzerinde yer almaktadır. Osmanlı döneminde adı, Hasköy'ün yanı sıra Uzuncaova (Uzunca-

âbâd) şeklinde de geçer. Hasköy isminin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat bunun, bölgenin fethinden sonra üst seviyedeki bir devlet görevlisine has olarak tahsis edilmesinden kaynaklandığı sanılmaktadır. Uzuncaova adı ise bu yerleşme yerinin bulunduğu ovoidan gelmektedir.

Hasköy'ün kuruluş tarihi ve Osmanlılar'dan önce burada bir iskân yerinin bulunup bulunmadığı hakkında bilgi yoktur. Ancak çok eski bir tarihe sahip olmadığı ve 1361'de Edirne'nin Osmanlı idaresine girmesinden sonraki yıllarda bir köy olarak ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Edirne'den Filibe'ye giden ana yol üzerinde yer alması sebebiyle kısa zamanda gelişme gösterdiği anlaşılan Hasköy, Rumeli eyaletinin Çirmen sancağına bağlı bir kaza merkezi oldu. Şehrin Fâtih Sultan Mehmed dönemine ait tahririne göre burası on iki mahalleli, 150 hâne (yaklaşık 750 kişi) nüfuslu orta büyüklükte bir kasaba idi (BA, MAD, nr. 35, vr. 18^a-20^a). Tamamı müslümanlardan oluşan kasaba ahalisi Hacı Mahmud, İsmâ Fakih, Sofular, Saraç İnebey, Saraç Mûsâ, Hacı Kayalı, Cüllâh, Hacı İsmâil, Kadı, Debbâğlar, Hacı Bayezid ve Dervişan adlı mahallelerde ikamet etmekteydi. Şehirleşmenin temel unsuru olan mahallelere sahip olmakla birlikte halkın çiftçi statüsünde kaydedilmesi buranın ziraî özelliğinin bir göstergesidir. Nitekim defterde, şehirde yaşayan halkın otuz iki hânesi "çift" ve altmış iki hânesi "bennâk" olarak yazılmıştır. Dolayısıyla buranın vaktiyle bir köy şeklinde kurulduğu ve zamanla kasaba haline geldiği, bu geçiş döneminin de Fâtih Sultan Mehmed zamanında gerçekleştiği söylenebilir.

XVI. yüzyılda kasaba gelişmesini sürdürdü. 1515'te Hasköy'ün mahalle sayısı yedi ve nüfusu 274 hâne (1400 kişi civarında) idi (BA, TD, nr. 50, s. 74-78). Mahalle sayısının azalması, nüfusun iki katına ulaşan artışına paralel olarak Fâtih döneminden sonra kasabanın fizikî bakımından yeniden şekillendirilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Zira bu tarihte Cami ve Kethüdâ Balı adlı iki yeni mahallenin adına rastlanırken daha önce mevcut Hacı Mahmud, İsmâ Fakih, Saraç Mûsâ, Kadı, Debbâğlar ve Dervişan mahallelerinin ortadan kalktığı tesbit edilmektedir. Önemli bir fizikî değişikliği gösteren bu durumun tabii felâket, hastalık veya başka bir sebeple kasabanın yer değiştirmesi sonucu ortaya çıktığı düşünüle-